

MEVLÂNÂ PERSPEKTİFİNDEN KAMU YÖNETİMİNDE LİYAKAT VE EHLİYET İLKESİ

The Merit And Competence Principle In Public Administration From Rumi's
Perspective

Dr. Ergin ERGÜL*

Geliş Tarihi: 21.06.2017 Yayına Kabul Tarihi: 31.07.2017

Öz

Mevlânâ Celâleddin Rûmî çok yönlü evrensel bir düşünür olarak, güncelliğini yitirmeyen düşünceleri ile kamu sektöründe iyi yönetim alanında da ilham kaynağı olmaya devam etmektedir. Kamuda iyi yönetim ilkelerinin başında gelen liyakat ve ehliyet ilkesi Mevlânâ'nın engin düşünce dünyasındaki temel kavramlar arasında yer almaktadır. Bireylerin mutluluğuna ve toplumda birlik, barış, huzur ve refaha büyük önem veren ve adil bir toplumu hedefleyen Mevlânâ, kamu görevlerine liyakat ve ehliyet sahibi insanların getirilmesini söz konusu hedeflere ulaşmanın kaçınılmaz vasıtası olarak görmektedir.

Mevlânâ'ya göre liyakat ve ehliyete dikkat edilmesi, aynı zamanda adaletin gerçekleştirilmesiyle de ilgilidir. O, devletin ve iktidarın geleceğini düşünen devlet adamlarının bu önemli ilkeyi uygulamada tavizsiz davranmalarını ve titizlik göstermelerini bekler. Diğer yandan devlet adamlarının ve yöneticilerin ehil ve uzman kişilerin danışmanlığından yararlanmaları üzerinde de önemle durur.

Anahtar Kelimeler: Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, Mesnevi, ehliyet, liyakat, kamu yönetimi

Abstract

As an all-round universal philosopher, Rumi, continues to be a source of inspiration in the field of good public administration with his ideas that remain up to date. Leading principle in public administration, the merit and competence, is among the basic concepts of Rumi's broad world of thought. Rumi, giving great importance to people's happiness and unity, peace, tranquility and welfare in society, considers the appointment of people who have merit and competence to public service as an inevitable means in order to attain the aforementioned objectives.

According to Rumi; attention given to merit and competence, is at the same time relevant to the realization of justice. He expects the State and statesmen who thinks about the future of the political power should act without compromise and take great care to practice this important principle. And on the other hand, he puts emphasis on the statesmen and administrators' benefit from consulting competent and expert people.

Keywords: Rûmî, Masnawi, capability, merit, public administration

* Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı, erginergul@gmail.com, orcid.org/0000-0002-6974-6594

GİRİŞ

Günümüzde, yeterlilik yani liyakat ilkesi, özel sektörde olduğu kadar kamu sektöründe de iyi yönetim ilkelerinin başında gelmektedir. Liyakate dayalı personel sistemi, iyi yönetimin diğer ilkeleri ile iç içe geçmiş, iyi yönetime olumlu katkılar sağlayan rasyonel bir sistemdir (Aktan, Çoban, 19/06/2017). Bu ilkeyi dilimizde liyakat ve ehliyet terimleri ile ifade etmekteyiz. Liyakat kelimesi, bir kimsenin, kendisine iş verilmeye uygunluk, yaraşırılık durumu (tdk.gov.tr, 19/06/2017), bir kimsenin, bir işi başarabilmesini sağlayan nitelikleri, layık olma ve yeterlilik (Çağbayır, 2016:3688) anlamlarını taşır. Ehliyet kelimesi ise, ustalık (tdk.gov.tr, 19/06/2017), yeterlik ve iş bilirlilik (Çağbayır, 2016: 1738) anlamlarına gelir.

Liyakat terimi, dar anlamda herhangi bir organizasyonda işe uygun ehil ve uzman kişinin seçilmesi anlamına gelmektedir. Buradaki “işe uygunluk”, işin gereğini yerine getirebilmek için gerekli bilgi ve tecrübedir. Diğer yandan, liyakat kavramı özünde etik ve erdem gibi değerleri de barındıran bir kavramdır. Bu açıdan, işe alınacak kişinin bilgi ve tecrübe sahibi olmasının yanı sıra etik ve erdeme sahip olması da son derece önemlidir (Aktan, Çoban, 19/06/2017).

Görüldüğü üzere bu iki kelime sözlüklerde “yeterlilik, ustalık, yaraşırılık” olarak birbirine yakın anlamlarda kullanılmaktadır. Dilimizde bu iki terimin birlikte kullanımı kavramların ilişkisini ve ilkenin önemini göstermektedir. Bir görev için ehil ve liyakatli kişi günümüz terminolojisi ile görev tanımının gerektirdiği uzmanlığa hem teorik (bilgi) hem pratik açıdan uygun (deneyim), ayrıca meslek etiğinin gerektirdiği niteliklere sahip (erdem/etik) kamu görevlisini ifade etmektedir.

Günümüzde kamu personel yönetimine egemen olan ilkelerin başında liyakat ilkesi gelmektedir. Çünkü liyakat ölçütlerinin olmadığı ve aranmadığı bir sistemde iltimas ve kayırma gibi sübjektif değerler ortaya çıkar ki bu da yapılan işlerde başarısızlığı beraberinde getirir (Terzi, 2015:151).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 70'nci maddesinde yer alan “hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez” ifadesi liyakat ilkesine işaret etmektedir. Diğer yandan 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 3'üncü maddesinde,

“liyakat” ilkesine kanunun temel ilkeleri arasında yer verilmiştir. Buna rağmen günümüzde kamu personel sisteminin temel sorun alanlarından birisinin liyakat ilkesine işlerlik kazandırılmaması olduğu belirtilmektedir (Yılmazöz, 2009:7).

İslam dünyasının Mevlânâ, Batı dünyasının da Rumi diye bildiği evrensel sufi bilge ve düşünür, çok yönlülüğünün bir sonucu olarak eserlerinde hukuk, siyaset ve yönetim felsefesi açısından ilham alınabilecek görüşlere de yer vermektedir. Bu çalışmada onun kamu yönetiminde liyakat ilkesine ilişkin görüş ve düşüncelerini genel çizgileri ile ortaya koymak amaçlanmaktadır.

1. MEVLANA VE ETKİSİ

Mevlânâ'nın yaşadığı dönem (1207-1273) XIII. yüzyıla denk düşmektedir. O, bugün Afganistan topraklarında kalan, dönemin ilim ve kültür merkezi olan Harzemşahlara başkenti Belh'te doğmakla birlikte hayatının önemli bölümünü Selçuklu Türkiye'sinin başkenti Konya'da geçirmiştir. Mevlana, yaşadığı dönemde halkın sevgisini kazandığı gibi kendisine büyük saygı gösteren Selçuklu devlet adamı ve yöneticileri üzerinde etkili olmuş, bu konumu onu halk ve kamu yönetimi ilişkilerinde adeta bir kamu denetçisi konumuna taşımıştır (Ergül, 2015:183).

Sağlam, sağlıklı ve güçlü bir devlet yönetiminin en önemli unsurunun liyakat sistemine göre hareket etmeye bağlı olduğu, tarih boyunca devlet ile ilgilenen düşünürlerin ortak tespitidir. Diğer yandan İslâm siyaset anlayışında idarî kadro ve toplum arasındaki ilişkilerin arasında adalet, emanet, biat ve istişarenin yanında ehliyet de sayılmıştır. Ehliyet yani liyakat sahibi olmak adaletin gereği olarak görülmüş, ayrıca sağlıklı karar mekanizmasının işleyişi ve uygulanmasının da olmazsa olmaz şartı olarak değerlendirilmiştir (Köse, 2009: 295). Bu nedenle, Müslüman ve sufi bir düşünür olarak Mevlânâ'nın eserlerinde yönetimde liyakat konusunu ayrıntılı şekilde ele alması doğaldır.

Gerçekten de, “liyakat ve ehliyet” kavramları Mevlânâ'nın başyapıtı Mesnevi'nin pek çok hikâyesinde farklı karakterler vasıtasıyla işlenerek adeta eserin bütün satırlarına serpiştirilerek, ruhuna aksettirilmiştir (Yazıcı:2009:932).

Mevlânâ'nın Türkiye Selçuklu devletinin enkazı üzerinde, Osmanlı Devleti olarak yükselecek ve günümüzde olduğu gibi o dönemde de sürekli çatışma alanı olan Balkanlar, Ortadoğu ve Kuzey Afrika gibi bölgeleri bir barış ve huzur havzası yapacak büyük bir medeniyeti hazırlayan ve ortaya çıkartan en önemli dinamiklerden biri olduğu tarihçilerin görüşü olmanın ötesinde (Hilmi/Aksun,2011:200) tartışılmaz bir veridir. Mevlânâ'nın bu rolü oynamasının en büyük sebebi Mesnevinin, Osmanlı'da aydın, yönetici ve asker sınıfı üzerindeki etkisidir. Osmanlı Devleti'nin üç kıtada küresel bir süper güç olarak, asırlar boyu farklı kültür, inanç, din ve dillerden toplulukları bünyesinde barış içinde birlikte yaşatabilecek bir yönetim sistemi gerçekleştirmesinde Mevlânâ'nın ve Mesnevi kültürünün ciddi etkisi ve katkısı vardır.

Mevlânâ bir kurucu şahsiyet, Mesnevisi de bu parlak medeniyetin üzerinde yükseldiği insanları ve toplumu inşa eden eserdir. Nitekim Ünlü şair ve diplomat Yahya Kemal'e (1884-1958) sormuşlar: Osmanlı Viyana kapılarına nasıl gitti? O da şu beklenmedik cevabı vermiştir: “Osmanlı Viyana kapılarına kılıçla mı gitti zannediyorsunuz? Hayır, Osmanlı, Viyana kapılarına bulgur pilâvı yiyerek ve Mesnevi okuyarak gitmiştir” (Kılıç, 11.10.2011).

Nitekim Osmanlı devletinin yükseliş döneminde Batılı gezgin ve elçilerin asalet sisteminin geçerli olduğu kendi devletlerine sıklıkla önerdikleri hususlardan birisi Osmanlı'nın liyakat sistemi olmuştur. Örnek olarak, Kanuni döneminde İstanbul'da görev yapan Avusturyalı diplomat Busbeck (1522-1592) şöyle yazar: *Türkiye'de şahsi mezihet ve kabiliyetten başka hiçbir şeye kıymet verilmez, nesep ve irsiyet bir şey ifade etmez. Herkes, liyakat, bilgi, ahlak ve seciyesine göre bir mevkie tayin edilir. Ahlaksız, bilgisiz ve tembeller hiçbir zaman yüksek mevkilere çıkamazlar. Osmanlıların başarısının ve bütün dünyaya hâkim olmalarının hikmeti budur. Türklerin en büyük düşmanı iltimastır* (Terzi, 2015: 152).

Busbeck, Amasya'da görüştüğü Kanuni'nin etrafında bulunan tüm devlet adamı, bürokrat ve komutanların buldukları mevkii kişisel değer ve liyakatleri ile elde ettiklerini özellikle vurgulamaktadır: “Bu koca mecliste hiçbir adam yoktur ki, haiz olduğu mevkii ve rütbeyi kendi şahsi liyakat ve cesaretine borçlu bulunmasın. Hiç kimse filanın neslinden gelmiş olması dolayısıyla diğerlerinden mümtaz bir mevkie çıkamaz.” Busbeck bütün görevlerin sultan tarafından, boş rica, zenginlik ve şöhrete

bakılmadan dağıtıldığını vurgular ve “ *Türkiye’de herkes kendi mevki ve makamının banisidir.*” Yargısına ulaşır (Arıkan, 1984, s.216).

Osmanlı’da Liyakat ilkesine riayet edilen kuruluş ve yükseliş dönemlerinde, devlet mekanizması aksamadan, sistemli ve sorunsuz yürümüştür. Gerçekten de, liyakatsizliği betimleyen adam kayırmacılığın, torpil ve nepotizmin düşman muamelesi gördüğü dönemler Osmanlı devleti için bir yükselme çağı olarak ortaya çıkarken, tersi gerileme ve çöküş çağı olarak tecelli etmiştir.

2. MEVLÂNÂ’NIN LİYAKAT VE EHLİYET HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ

2.1. Liyakatin Önemi ve Gerekliliği

Hiç kuşkusuz liyakatin ilk koşulu iyi bir eğitim altyapısıdır. Bu nedenle Mevlânâ herhangi bir işte liyakat sahibi olmak için öncelikle eğitimin iyi okullarda, iyi hocalar elinden olması gerektiğini vurgular:

Ey akıl sahipleri, meslek edinmede o işin ehli olan, düzgün bir kişiden yardım isteyin.

Ey kardeş, inciye sedefin içinde ara; mesleği meslek sahiplerinden iste (Mesnevi, V/1055-1056, 2015: 650).

Mevlânâ, özel ve kamu ayrımı yapmaksızın hangi iş ve konum sözü konusu olursa olsun insanları bilgili, ehil ve işinin uzmanı kimselerle iş görmeye ve g işbirliği yapmaya çağırır. Aksi halde insanın ehil olmayan kişilerden zarar göreceğini vurgular. Bir rubaisinde şöyle der:

Bilgisiz kişinin testisine taş at, fakat zeki ve bilginin eteğine yapış. Ehil olmayanlarla bir an bile eğleşme, çünkü aynayı suda bırakırsan elbet paslanır (Rubailer, 2008:1209).

Mevlana Mesnevi’de yer verdiği birçok hikâyede ehliyet ve liyakatin önemini vurgulayan mesajlar verir.

Bunlardan birisi Hz. Süleyman’ın bütün kuşların arasından Hüd-hüd’ü seçerek yanına almasıdır. Süleyman peygamber bir sefer için ordugâhını kurmuştur. Bundan sonrasını, Mevlana’nın dilinden özetleyerek aktaralım:

Bütün kuşların her biri, sırlarını, hünerden, bilgiden ve iş-ten yana neleri varsa,

Süleyman'a birer birer gösteriyor, kendilerini sunmak için övünüyorlardı.

Bunu büyüklenmek, varlık göstermek için değil, Süleyman huzurunda kendisine bir yol versin diye yapıyorlardı.

İşini, sanatını ve düşüncesini anlatma sırası Hüdhdüd'e geldi.

Hüdhdüd, ben yücelerde uçarken, dedi.

Yukarılardan kesin bir gözle bakınca yerin dibindeki suyu görürüm.

O su nerededir, derinliği ne kadardır, rengi nedir, nereden kayıyor, topraktan mı, taştan mı? Bilirim.

Ey Süleyman! Ordugâhın için seferde bu bilgiliyi yanına al.

Bunun üzerine Süleyman: Derin, susuz çöllerde sen bize ne iyi arkadaşsın, dedi (Mesnevi, I/1203 vd, 2015:75).

Hikâyede, Süleyman peygamber bütün kuşları değil, sadece seferde, kendisine yardımcı olabilecek kuşları ordusuna almaya karar vermiştir. Bunun için adeta bir mülakat sınavı organize etmiştir. Orduya katılmak isteyen bütün kuşlar CV'lerini Süleyman peygambere arz etmiştir. Kendilerine yöneltilen sorulara cevap vermiştir. Gündeme getirdikleri hususlar, ehliyet ve liyakatlerini kanıtlamaya yöneliktir. Hikâyenin sonunda Karganın kıskançlığından Hüdhdüdün söylediklerine itirazına rağmen Süleyman Peygamber sağlıklı bir değerlendirme yaparak liyakati nedeniyle Hüdhdüdü ordusuna alır.

Mevlana Mesnevi'nin bazı hikâyelerinde Sultan Mahmud'un veziri Ayaz'a diğer vezirlerinden daha fazla değer vermesine yer verir. Bu durumun Ayaz'ın ehliyetli ve liyakatli oluşuyla ilgili olduğunu belirtir (Yazıcı, 2009: 936).

Hiç kuşkusuz iş deneyimi yani tecrübe liyakatin önemli göstergelerinden birisidir. Bunun için kamuda atamalarda kıdem ve tecrübenin esas alınması liyakat ilkesinin bir gereğidir. Sırf güvenilir diye görev verilen deneyimsiz kişilerden verim almak, faydalanmak mümkün olmaz. Oysa alanında deneyimli kişiler insiyatif olarak ve verimli

çalışarak işverenin, amirinin yükünü alırlar, onun yönetici olarak başarılı olmasına büyük katkı verirler. Mevlânâ bu hususa da şöyle dikkat çeker:

Mevlânâ aşağıdaki söz ve benzetmelerle liyakat ve ehliyetin önemini çarpıcı şekilde vurgular:

Her ifade bir halin (durumun) göstergesidir. Hâl, ele; ifade, alete benzer.

Bir kunduracının elinde kuyumcunun aleti, kuma ekilmiş dane gibidir.

Kunduracının önünde çiftçinin aleti, köpeğin önünde saman, eşeğin önünde kemik, bir şey ifade etmez.

Musa'nın elinde asa bir tanık, büyücünün elinde ise boş bir şey olur (Mesnevi, II/301-305, 2015: 189)

İşini bilmeyen alete kusur bulur. Çamura taş vur bakalım; kıvılcım çıkması mümkün mü?

Elle alet taşla demir gibidir. Çift olmak gerek. Çift olmak doğurmanın şartıdır (Mesnevi, II/307-308, 2015: 189).

Mevlânâ bütün bu beyitlerde ehliyet ve liyakate işaret eder. Burada ele benzetilen hal liyakatli ve liyakatsiz kişiyi temsil eder. İfade kamu görevini anlatır. Örnekte ifade yani görev olarak temsil edilen asa, Musa'nın elinde de sihirbazın elinde de aynıdır. Ancak sonuç asayı elinde tutan kişinin liyakatli olup olmamasına göre değişmektedir.

Gerçekten, her iş ehline verilirse, ehlinin elinden çıkarsa dürüst ve makbuldür. Ehlinen başkasına verilen işler daima aksak ve yerinde değildir. Mevlânâ bu önemli gerçeği bir takım benzetmelerle ifade eder. Gerçekten, alete benzetilen kamusal yetki, ehil kamu görevlisinin elinde değilse, kamu yararına bir iş ortaya çıkarmaz. Bilakis kamunun ve hatta kamu görevlisinin kendisinin zararına sonuçlar ortaya çıkarır. Bu örneklerle Mevlânâ çok önemli bir gerçeği daha ifade etmektedir. Bu ise, kamu görevine getirilecek kişinin görev alanında deneyimli ve liyakatli olmasıdır. Başka alanlarda deneyimli ve liyakatli olup asıl vazifesinde yetkin olmaması, Mevlânâ'nın ifadesiyle bir kunduracının eline kuyumcunun aletini vermek gibi olumsuz bir sonuç doğuracaktır.

Mevlânâ, liyakat ve ehliyet sahibi olamayan bir kişiye alet mesa-besinde olan makam ve görevin hiçbir fayda sağlamayacağını çarpıcı benzetmelerle dile getirir:

Eğer sende mertlik yoksa hançerin ne faydası var. Yürek ol-madıktan sonra miğferin ne faydası var.

Diyelim ki, Ali'den Zülfıkarı miras aldın. Allah'ın aslanında-ki kol sende de varsa, göster.

Diyelim ki Mesih'ten bir afsun öğrendin, İsa'nın dudağı, dışı nerde sende a çirkin adam!

Diyelim ki kazançlar, gelirler elde etmek için bir gemi yap-tın, Nuh gibi bir gemi kaptanı nerede? (Mesnevi, V/2500-2503, 2015: 706).

Mesnevinin ilk hikâyesi olan padişah ve cariye hikâyesinde, cari-yenin ehil ruh doktoru tarafından tedavisi sürecinde Semerkand şeh-rinden bir kuyumcunun saraya gelmeye ikna edilmesi gerekmektedir:

**Padişah, o tarafa ehliyetli, yeterli,
yerli yerince hareket eden iki elçi gönderdi** (Mesnevi, I/51, 2011:157).

Bu beytin şerhinde Hüseyin Top şunları söyler;

“... elçi ve arabulucu olarak gönderilen kimse iş bilir, iş bitirir birisi olursa, ona ayrıca direktif vermeye bile gerek kalmaz. Liyakatli bir elçi belki de olayı kendisini gönderenden daha da kolaylıkla sonuç-landırabilir. Özellikle sorumlu yöneticiler, akıllı ve iş bilir insanlarla çalışmalıdırlar. Doğru zamanda doğru insanı seçmek görevlendir-mek, akıllı yöneticinin yönetim tarzı olmalıdır. Hudeybiye anlaş-masında Peygamber efendimiz Mekkelilere Hz. Ömer'i elçi olarak göndermek istedi. Hz Ömer peygamber efendimize, Mekke müşrik-leri arasında kendi düşmanları olduğunu, Hz. Osman'ın ise akrabala-rı bulunduğunu, onun gönderilmesinin daha uygun olacağını arz etti. Bunun üzerine elçi olarak Hz. Osman gönderildi. Sonuç arzu edildiği gibi oldu...” (Top, C. I, 2011:167).

Peygamberin (sav) Huzeyli isimli genç bir sahabeyi daha yaşlılara üstün tutup ordu komutanlığına seçmesine ilişkin hikâyede ise, bir

kimsenin bu görevlendirmeye itirazına karşı Mevlana Peygamber'in (sav) dilinden esas olanın tek başına yaş ve kıdem değil de liyakat olduğunu vurgulayan şu ifadelerle yer verir:

Peygamber itiraz edene, ey dışyüze bakan, dedi, genç ve yeteneksiz görme onu.

Sakalı siyahken kendi ihtiyar olan niceleri var. Nicesi de sakalı ak, kalbiyse katran gibi.

Onun aklını defalarca denedim. O genç adam işlerde ihtiyarlık (deneyim) gösterdi (Mesnevi, IV/2154-2156, 2015: 550).

Mevlana bu ifadelerden hareketle ölçüyü koyar:

Asıl ihtiyarlık akıldadır, oğul, saçın ve sakalın ağarmasında değil (Mesnevi, IV/2157, 2015: 550).

Saçın beyazlığı, dar görüşlü ve gözü kapalı kimse açısından olgunluk göstergesidir (Mesnevi, IV/2160, 2015: 550).

Daha önce atamalarda liyakatin tespitinde kıdem ve deneyimin önemini genel bir ilke olarak vurgulayan Mevlana, hayatın olağan akışına uygun olarak, insanın deneyim kazanması ve liyakat sahibi olması için kıdem tek başına gösterge olamayacağını, liyakat sahibi genç yöneticilerin de üst görevlerde değerlendirilmesi gerektiğini vurgular.

Genç bir kimse de, herhangi bir işte tecrübe ve ihtiyat sahibi olduktan sonra, o işte uzmanlığı olmayan bir yaşlıdan şüphesiz ki eviâdır (Mesnevi Şerhi, C.8, 539).

2.2. Adalet ve Liyakat İlişkisi

Adalet kavramı ilk çağlardan günümüze hukuk ve siyaset felsefesinin en çok üzerinde durduğu kavramlar arasında yer almaktadır. Günümüzde demokratik bir devletin vazgeçilmez unsuru olarak görülen "Hukuk Devleti"/ "Hukukun Üstünlüğü" ilkesinin amacı adalet, bu ilke ise söz konusu amaca ulaşmak için gereken araç olarak anlaşılmaktadır. Adalet hukuk devletinin amacı ve görevidir.

Adalet kavramı günümüzde şöyle tanımlanır: "Adalet, hakları ve ödevleri gerektiği gibi paylaşmak, herkese hakkı olanı vermektir" (Akıllıoğlu, 1994: 37).

Adalet gibi Arapça bir kelime olan zulüm ise, “bir şeyi kendi yerinden başka bir yere koymak” anlamına gelir (Karagöz, 2015: 56). Bir kimseye “adalet vermek yerine hakkını ondan esirgemek” zulüm kelimesinin esas anlamına uygundur (Mumcu, 2017, s. Xviii).

Zulüm günlük dilde her çeşit haksızlık ve eziyeti içeren geniş bir kapsama sahiptir. Teknik anlamda ise zulüm, gücün, iktidarın, kamusal yetkinin suiistimali, yanlış ve kontrolsüz kullanılmasıdır. Günümüzde her vesile ile mahkum edilen işkence fiili en ağır zulüm türlerinden birisidir (Ergül, 2015: 56).

İnancımızın ve medeniyetimizin temel metinlerinde zulüm en geniş anlamıyla ele alınarak, özellikle yöneticilerin, toplumda güç ve zenginliği elinde tutanların her çeşit eziyet, baskı ve işkenceleri kötülenmiş, dini, ahlaki ve hukuki olarak yasaklandığı vurgulanmıştır. Devlet başkanlarına sunulan siyasetnamelerde en fazla üzerinde durulan tavsiyelerden birisi zulmün önlenmesi ve zulüm yapanların cezalandırılması olmuştur. Bunu görmek için Nizamülmülk’ün Selçuklu Devleti’nin anayasası sayılabilecek Siyasetname kitabına ve Sadi’nin Bostan ve Gülistan kitaplarına göz atmak yeterlidir.

Mevlânâ adalet ve zulüm terimlerini evrensel bir anlayışla tanımlar. Buna göre;

Adalet nedir? Bir şeyi yerli yerine koymak. Zulüm nedir? Uygun yere koymak (Mesnevi, VI/2597, 2015: 876).

Mevlânâ bu tanımları başka bir yerde örnek vererek açıklığa kavuşturur:

Adalet nedir? Ağaçlara su vermek. Zulüm nedir? Dikene su vermek. Adalet, bir nimeti yerli yerine koymaktır; Su çeken her köke su vermek değil.

Zulüm nedir? Bir şeyi uygunsuz -konmaması gereken- yere koymak. Buysa ancak belâya kaynak olur (Mesnevi, V/1088-1090, 2015: 652).

Mevlânâ’ya göre, **zalim, üzerine düşen, görevli ve yükümlü olduğu işi yapmayan adamdır** (Mevlana, Fîhi Mâ-Fîh, 2009: 44). Bu bakımdan adil/adaletli kişi ise, yükümlülüğünü, görevini yerine getirir. Dolayısıyla, topluma karşı sorumluluklarını, kamusal görevinin

gereklerini yerine getirmeyenlerin veya görevlerini suiistimal edenlerin yaptırma tabi tutulması gerekliliği ortaya çıkar. Bu nedenle gerekli kararları alma, denetim ve yaptırım uygulama yetkilerine sahip idari ve adli makamların görevlerini yapmamaları adaletten uzaklaşmak anlamına gelir.

Buradaki zulüm kelimesinin kullanımı liyakatle de yakından ilgilidir. Nitekim ehil olmayan bir kişiye kamu görevi verilmesi, emanetin ehil olmayana verilmesi durumlarında Arapça'da "kurttan bekçilik yapılmasını isteyen kimse zulmetmiştir" atasözü kullanılır (Karagöz, 2015: 57).

Mevlânâ'nın verdiği örnek üzerinden gidersek, ağaçları sulamak, su nimetini yerli yerince koymak anlamına gelir. Çünkü bu sayede ağaçlar meyve verecek, havayı temizleyecek, insanlara gölge olacak, kısacası hayatı kolaylaştıracaktır. Dikene su vermek ise, su nimetini uygun yerde kullanmamak, hatta zararlı bir yerde kullanmak anlamına gelir. Çünkü bu şekilde dikenler büyüyüp gelişecek, etrafına dal budak sarakarak, gelip geçen insanlara zarar verecek, başka faydalı bitkilerin de gelişmesini engelleyecek, nihayet onu kaldırmak için ayrı bir çaba göstermek gerekecektir. İşte bundan dolayı toplum ve devlet hayatında, makam, mevki ve görevleri ehil ve liyakatli olanlara vermek gerekir. Ehil insan görevini düzgün yapar. Hizmetinden toplum yararlanır. Fakat diken gibi tabiatında eza ve incitme olan liyakatsiz kişilere görev vermek adeta su verilen diken gibi onların bu özelliklerini artıracığından, bu durum kendisine de, çevresindekilere de, vatandaşa zulüm olarak dönecektir (Mesnevi: 2005:207).

Görüldüğü üzere, Mevlânâ'ya göre toplumda barışın, adaletin, huzurun sağlanması ancak bu kavramlara önem verilmesi, ehliyet ve liyakat sahibi insanların iş başına getirilmesiyle mümkün olabilecektir (Yazıcı 2009: 928). Ehliyet ve liyakate bakılmaksızın işlerin yürütülmeye çalışılması halinde ise toplumsal düzenin sağlıklı işlemesi mümkün olmayacak ve bu durumun toplum ve ülke için ağır ve yıkıcı sonuçları olacaktır.

2.3. Liyakatsiz Görevlileri İstihdam Etmenin Tehlikeleri

Mevlânâ, devlet çarkının uygun şekilde işlemesi, halkın beklentilerine cevap verebilmesi için kamu görevlilerinin liyakatli, ehil ve

erdemli kimseler olmaları gerektiğini vurgular, kamu görevlerinde liyakatsiz kişilerin istihdam edilmesinin tehlikesine dikkat çeker:

Özü kötü kimseye bilgi ve ustalık öğretmek, haydut eline kılıç vermek demektir.

Sarhoş bir zencinin eline kılıç vermek, şahsiyetsiz kişinin ilim elde etmesinden iyidir.

Bilgi, zenginlik, makam ve iktidar kötü karakterlilerin elinde fitneye dönüşür.

Öyleyse delinin elinden mızrağı almak için savaşmak gerçek müminlere farz olmuştur.

Canı delidir onun. Gövdesiye kılıcı. Bu kötü huyludan al kılıcı.

Makamın cahile yaptığı kötülüğü yüz aslan yapabilir mi?

Onun kusuru gizlidir. Fakat iktidarı elde edince, yılanı deliğinden çıkıp ovaya seğirtir.

Cahil kişi uygunsuz kararlar veren bir yönetici olunca, tüm ova yılan ve akreple dolar.

Şahsiyetsizin biri, zenginlik ve makama ulaştığında, kendi kendine rezilliğine talip olmuştur.

Böyle kimse, ya cimrilik edip, iyilik ve yardımı azaltır ya da zamansız ve yersiz cömertlik gösterir.

Satrançta piyadeyi şahın yerine kor. Ahmağın yaptığı bağış buna benzer!

Doğru yoldan çıkmış birinin eline iktidar geçince, makam elde ettiğini sanır, ama aslında kuyuya düşmüştür.

Yol bilmez, ama rehber gibi davranır. Onun çirkin kalbi, dünyayı ateşe verir (Mesnevi, IV/1431-1443, 2015: 1526; Mathnawı, 1436-1448, 2004: 925)

Burada ehil olmayan yöneticilerin seçtiği, atadığı ve görevlendirdiği kendisi gibi yetersiz kişiler akrep ve yılan benzetilmektedir. Bu kişilerin icraatlarının halka yansımaları ise, akrep ve yılanların insanlara verdiği zarar ve rahatsızlığa benzetilmektedir. Bu kişiler, yanlış ve kötü

icraatları ile devlete, topluma ve kendilerine zarar vermektedirler. Bu zararlar, kamu hizmetlerinin aksamaması, bürokrasi ve kırtasiyeciliğin artması, halkın günlük hayatının zorlaşması ve kamu hizmetlerinden memnuniyetsizlik gibi çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir.

“Kötü para iyi parayı kovar” sözüne benzer şekilde Mevlânâ ehli-yetsiz kişilerin ehliyetli kişilerin kamu görevlerinden uzaklaşmalarına nasıl yol açtıklarını ise çarpıcı bir şekilde dile getirir:

Aptallar önder olunca, akıllılar korkularından başlarını ki-limle gizlediler (Mesnevi, IV/1447, 2015: 526).

Devlet idaresinin ve yargının yeteneksiz, yeteneksiz, çapsız ve er-dem yoksunu yani liyakatsiz kişilerin eline geçmesi halinde ortaya çıkacak olumsuzlukları, felaketleri ise tarihten örneklerle şöyle açıklar:

**Karar ve hüküm rind¹ kişilerin elinden gittiği için,
Şüphesiz Yunus Peygamber zindana (balığın karnına) düştü.
Kalem (yetki) bir gaddarın elinde olduğu için,
Şüphesiz (Hallâc) Mansur ölüme mahkûm edilmişti.
İş ve yetki beyinsizlerin eline geçince,
Mutlaka yaptıkları (peygamberlerini öldürmek) olur**
(En-Nedvî, 2007:71)

İktidar çapulcuların elinde bulunuyorsa, Zünnûn’un² hap-se düşmesi kaçınılmazdır (Mesnevi, II/1384, Örs/ Kırlangıç, 2015: 224; Mathnawı, II/1393,2004: 381).

Mevlânâ başka bir hikâyede ise, yöneticilerin liyakatli yani zeki, bilgili, ileri görüşlü ve işinin uzmanı kişiler olması gerektiğini vurgular. Aksi takdirde, toplumda oluşacak güvensizlik duygusu ve kaos ortamının yol açacağı olumsuz durumu şöyle anlatır:

Birisi bir eve kaçıp sığındı; yüzü sararmış; dudakları morarmış, rengi atmıştı. Ev sahibi ona, hayırdır, dedi, “niye yaşlılar

¹ Dünya ile gereğinden çok ilgilenmeyen onun peşinden hırsla koşmayan kimsedir. Onun felsefesine göre dünyaya aşırı ilgi, onu ruha ayak bağı yapmak demektir. Rindin gözünde dünya çekişmeye degecek bir meta değildir.

² Mısır’da 9’uncu asırda yaşamış meşhur sufi ve şair.

gibi ellerin titriyor! Ne oldu? Niye buraya sığındın? Yüzünün rengi niye kaçtı böyle?

Adam: “Zorba kralın angaryası için bugün dışarıda eşekleri yakalıyorlar, dedi.

Ev sahibi: Ey amcasının canı; nerede yakalıyorlar eşekleri? Sen eşek değilsin ki niye endişeleniyorsun bundan? dedi.

Adam: “Eşek yakalama işinde öyle ciddi, öyle isteklilerle ki beni de eşek sanarak yakalarlarsa şaşılmaz buna.

Ayırt edemeyen kişiler bizi yönettiği zaman eşek yerine eşeğin sahibini alıp götürürler (Mesnevi, V/2537-2544, 2015: 707; Mathnawı, V/2538-2545, 2004:1257).

Gerçekten de, güvenilir ve sadık bile olsalar liyakatsiz, ehliyetsiz kişilerin çalışmaları, görevlerine ciddiyetle sarılmaları, durumu daha karmaşık ve işin içinden çıkılmaz hale getirmekten başka bir netice vermeyecektir.

2.4. Kendini Liyakatli Tanıtan Liyakatsiz Kişiler

En büyük felaketlerden biri, bir insanın ehliyetli olmadığı bir hususta “ben şöyle yaparım”, “böyle yaparım” demesidir (İnançer, 2009:1229).

Mevlânâ Mesnevi’de birçok hikâyede ehliyetsiz, liyakatsiz insanların düştükleri gülünç durumları aktararak, kendilerini altından kalkamayacakları iş ve görevlere talip olmamaları konusunda uyarır.

Mesnevi’nin hayli uzun ilk hikâyesinin mesajlarından birisi şudur: Cariyenin tedavisi neticesinde padişahın ihsanına uğramayı ümit eden doktorlar “bilmiyoruz” demediler; birçok ilaçlar verdiler fakat hastayı tedavi edemediler (Mesnevi, I/35 vd. 2015: 34).

Hekimler ne ilaç verdiler ve ne türlü tedaviye başvurdularsa da, hastalık arttı. Şifa hâsıl olmadı (Mesnevi, I/51, 2011:81).

Hâlbuki kendilerinin bu tedaviden aciz kaldıklarını ve ehil bir doktor bulunması gerektiğini söyleyebilecek olgunlukta olsalardı, hasta o kadar sıkıntı çekmeyecek ve şifası gecikmeyecekti. Padişahın daha sonra bulduğu ve Mevlana’nın “**işinin ehli idi**” (Mesnevi, I/51, 2011:157)

dediği hekim, hastalığın bedensel değil ruhi olduğunu anlayacak ve buna göre uygun bir tedavi ile hastayı iyileştirecektir.

Mevlâna, “Bakkal ve Papağan” hikâyesinde çok güzel konuşan, gelenlere güzel nükteler yapan, bundan dolayı da adeta sahibinin yokluğunda dükkânın bekçiliğini üstlenen papağanın aslında bekçilik yapmaya ehil olmadığını, bu sebeple dükkâna giren kediden korkup ortalığı birbirine kattığını ve gül yağını döktüğünü anlatır. (Mesnevi, I/247 vd, 2015: 41) Papağan burada bilgi ve hüner sahibi, ehil bir bekçi değil, sadece bir mukallittir. Böyle olduğu için bilgi ve hüneri temsil eden gül dökmüştür. (Yazıcı, 2009:932).

Yine, “eşek gitti” (Mesnevi, II/513-566, 2015:196) ve “lâhavle yiyen eşek” (Mesnevi, II/156-250, 2015:184) hikâyelerinde eşeğe bekçilik etmesi beklenen, ancak bu işe ehil ve layık olmayan hizmetçilerin eşeklerin telef olmasına yol açışlarını anlatır. “Düşmanına danışan adam” hikâyesinde de **“kurttan koruyuculuk istemek iş değil. Gereken yerin dışında aramak aramamaktır”** (Mesnevi, IV/1968, 2015: 544) Sözleriyle ehliyetsiz ve liyakatsiz bekçinin emanete zarar verebileceğini anlatır (Yazıcı, 2009:933).

Diğer yandan **“Kanadı çıkmamış kuş, uçmaya kalkışınca, her yırtıcı kediye lokma olur”** (Mesnevi, I/584, Örs/Kırlangıç, 2015: 53) diyerek bilmediği, ehliyetsiz olduğu halde, kendini bilgili ve ehliyetli sanarak hareket eden kişinin durumunu kanadı çıkmamış kuşun uçmaya kalkmasına, bunun sonucu kendisini fark eden kediye lokma olmasına benzetir (Top, Mesnevi Şerhi, C.I, 2011: 559).

Mesnevi’de, günümüz kamu bürokrasisinin yaygın bir hastalığı olan kendini olduğundan farklı, bilgi ve hüner sahibi, ehil ve uzman gösterenlerle ilgili pek çok örnek bulmak mümkündür. Boyacı küpüne düşen ve bu yüzden tavusluk iddiasında bulunan çakal (Mesnevi, III/720 vd. Örs/Kırlangıç, 2015: 332), kuyruk derisiyle bıyıklarını yağlayıp etrafındakileri yağlı yemekler yediğine inandırmaya çalışan adam, (Mesnevi, III/731 vd. Örs/Kırlangıç, 2015, s.332) halkın kendisine rağbet ederek saygı göstermesi amacıyla kavuğunun büyük görünmesi için bez parçaları ile dolduran hukukçu (fakih) (Mesnevi, IV/1572-1595, Örs/Kırlangıç, 2015: 531) bunlardan bazılarıdır (Yazıcı, 2009:935).

Mevlânâ, “sırtına aslan dövmesi yaptırmaya dayanamayan Kazvinli”, “nefsiyle savaşmamış, aşk derdi çekmemiş buna rağmen savaşa

giden sufi”, “altın tartmak için kuyumcudan terazi isteyen ihtiyar” hikâyeleriyle ehliyet ve liyakat sahibi olmadığı halde yapamayacağı, altından kalkamayacağı işlere talip olanların düştüğü durumları anlatmıştır (Yazıcı, 2009:933). Bütün bu hikâyeleri alıntılarla ve yorumlamak bu makalenin sınırlarını aşar. Bunlardan çok çarpıcı Kazvinli'nin Hikâyesi özetle şöyledir:

Kazvinli'nin biri bir gün vücuduna bir kükremiş arslan resmi dövmek ister ve bir dövmeciye gider.

“Usta, der, bana bir dövme yap, ama tatlılıkla yap.”

Dövmeci iğneleri alıp işe koyulur, adamın canı acımaya başlar, adam feryat eder:

“Aman usta, beni öldürdün, ne yapıyorsun” diye bağırır.

Usta:

“Arslan yap dedin ya onu yapıyorum” der.

Kazvinli sorar:

“Hangi organından başladın?”

Usta:

“Kuyruğundan” diye cevap verince Kazvinli:

“Aman iki gözüm, canım ustacığım, bırak kuyruğu, aslanın kuyruğunu yapacaksın diye kuyruk sokumum sızladı. Canım burnuma geldi, aslan varsın kuyruksuz olsun” der.

Usta bunun üzerine aslanın başka bir tarafını yapmak üzere iğneleri batırmaya devam eder. Kazvinli feryada başlar.

“Şimdi aslanın neresini çiziyorsun?”

Usta: “kulağını çiziyorum.” der.

Kazvinli can acısıyla bağırır:

“Bırak ustacığım, Allah aşkına varsın aslan kulaksız olsun, canım çok acıdı der.

Usta bu defa arslanın başka bir yerini çizmeye başlar, Kazvinli yine feryad eder.

“Bu defa arslanın neresini dövüyorsun?” der.

“Usta “karnını yapmaya çalışıyorum” der.

“Aman çok canım acıdı, varsın arslan karınsız olsun”

deyince usta sinirlenerek iğneleri yere atar. “Hiç kuyruksuz, başsız, kulaksız ve karınsız aslan olur mu, böyle arslanı kim görmüş” diye işi bırakır (Mesnevi, I/ 2981 vd. 2015: 139).

Bu itibarla, kamu görevini kişisel imkân ve fırsat değil olarak değil de halka karşı bir sorumluluk ve hizmet yolu olarak görmek gerekmektedir. Görevin gerektirdiği sıkıntı ve problemlere katlanamayacak olanlara bu görevler tevdi edilmemelidir.

2.5. Liyakatsiz Kamu Görevlileri Hakkında Yapılacak İşlem

Mevlânâ'ya göre, kamu görevi adeta bir kılıçtır. Kılıcın onu amacına uygun kullanacak sorumlu, ehliyetli ellerde bulunması gerekir. Yoksa bu kılıç yanlış ellerde insanların can ve mallarını tehdit eden bir suç aletine dönüşebilir. Ehliyetsiz yöneticinin makam kılıcıyla halka büyük kötülüğü dokunacağından bu kılıcın seçim veya görevden alma yoluyla ondan alınması gerekir. Nitekim şöyle der;

Kötü karakterli bir kişiye bilgi ve ustalık öğretmek bir eşkıyanın eline kılıç vermek gibidir.

Bu bilgiyi layık olmayan birine vermektense sarhoş bir zencinin eline bir kılıç vermek yeğdir.

Bilgi, zenginlik, makam, itibar ve servet kötü tabiatlı kişilerin ellerinde fitneye dönüşür.

Kötü tabiatlı adamın canı delidir. Elindeki kılıç da, sanki bedenidir! Bu kötü huyludan al kılıcı! (Mesnevi, IV/ 1438-1447, 2015: 526).

Öyleyse ne yapmalı? Mevlana topluma ve kendine bu kadar zarar riski karşısında liyakatsizliği açığa çıkanın görevden uzaklaştırılmasını önerir:

Delinin elinden silahı al ki adalet ve iyilik, senden hoşnut olsun.

Silahı olup ta aklı olmazsa elini bağla onun. Yoksa yüz türlü zarara yol açar (Mesnevi, IV/1429-1430, 2015: 526).

2.6. Performansa Dayalı Ücret Sistemi

Günümüz kamu yönetimi sisteminin en önemli sorunlarından birini oluşturan etkin olmayan ve verimsiz yönetim sistemi, yıllardır sorgulanmaktadır. Personel yapısı ve verimsizliğin en belirgin sebeplerindedir. Mevlânâ modern kamu yönetimi ilkeleri uygun şekilde kamu personeli için deneyim, uzmanlık ve performanslarını dikkate alan bir ücret politikası önerir.

Padişah birine, yüz kişinin geçineceği kadar maaş vermişti. Ordudakiler bu işin aleyhinde bulunuyorlardı. Padişah kendi kendine, bir gün dedi size gösteririm, neden böyle yaptım anlarsınız. Savaş oldu, savaşta herkes kaçtı, yalnız oydu kılıç sallayan. Padişah dedi. “O işi bunun için yaptım ben (Fîhi Mâ-Fîh:2009: 6)

Diğer bir hikâye Gazneli Mahmud’un³ beylerinden Ayaza 30 beyin maaşı tutarında ödeme yapmasına ve buna diğer beylerin itirazını konu edinir. Buna göre;

Bir gün beyleri Sultan Gazneli Mahmud’a: “Ayaz’ın 30 kişilik aklı yok iken, sen ona otuz kişinin ücreti kadar ücret ödüyorsun.” dediler.

Sultan Mahmud birkaç gün sonra beylerini alarak çölde ve dağlarda avlanmaya çıktı. Uzaktan bir kervanın geçmekte olduğunu gördüler.

Sultan Mahmud beylerden birine: “Git sor bakalım, bu kervan nereden geliyor.” dedi. Bey atını sürerek gitti. Bir süre sonra geriye döndü: “Efendim kervan Rey şehrinden geliyor” dedi.

³ Gazneli hükümdarı (998-1030). kabiliyeti, siyaseti ve muazzam fütühatı ile Türk-İslâm dünyasının müstesna devlet adamlarından biri olan Mahmud hayatının büyük kısmını savaş meydanlarında geçirmiştir. Öldüğü zaman Gazneli Devleti batıda Azerbaycan topraklarından doğuda Hindistan’ın Yukarı Ganj vadisine, kuzeyde Hârizm’den güneyde Hint Okyanusu sahillerine kadar uzanan çok geniş bir sahayı içine alıyordu. Mahmud dindar, zeki, ileri görüşlü, ihtiyatlı ve âdil bir hükümdardı. Sultan Mahmud, Hint yarımadasıyla İslâm dünyası arasındaki kültür ve ticaret hayatına canlılık kazandırmış, birçok müslüman âlim, edip ve şairin Hindistan’a yerleşmesiyle İslâm kültürünün bu bölgeye ulaşmasını sağlamıştır. Erdoğan Merçil, MAHMÛD-ı GAZNEVÎ, TDV İslam Ansiklopedisi, yıl: 2003, cilt: 27, sayfa: 362-365

Sultan Mahmud: “Peki, nereye gidiyormuş.” diye sorunca bey cevap veremedi.

Bunun üzerine hükümdar başka birini gönderdi, o da gidip geldi:
“Efendim Yemen’e gidiyormuş.” dedi.

Padişah: “Yükü neymiş.” deyince o da şaşırıp kaldı.

Bu defa padişah bir başka beye:

“Sen de git yükünü öğren.” dedi. Bey gitti, geldi:

“Her cins mal var, fakat çoğu Rey kâseleri.” dedi. Padişah:

“Peki, kervan Rey’den ne zaman çıkmış.” diye sorunca, bey susup kaldı, cevap veremedi.

Padişah böylece tam otuz beyi gönderdi, otuzu da istenen bilgileri tam olarak getiremediler.

Bunun üzerine Sultan Mahmud o emirlere dedi ki:

“Ben bir gün Ayaz’ı da ayrıca imtihan ettim. Kendisine git bak bakalım şu kervan nereden geliyor? dedim.

O gitti ve benim tarafımdan bir talimat ve imâ olmamasına karşın size sorduğum soruların hepsini tam olarak sordu ve ayrıntılı cevaplarıyla döndü.”

Böylece Ayaz, otuz beyin otuz defada edindiği bilgiyi tek başına bir defada edinmişti.

Bu hikâyeler ile verilmek istenen mesajın çağdaş kamu yönetimine uygulanması, personelin alacağı ücretin sunduğu hizmet ve bu sırada göstermiş olduğu performansla ilişkilendirilerek belirlenmesi anlamına gelmektedir.

3. SİYASETTE LİYAKATLİ DANIŞMANLARIN ÖNEMİ

Mevlânâ’ya göre, yürütme erkinin güçlü ve başarılı olabilmesi için kendisine destek olacak güçlü bir ordu, etkin bir bürokrasi, bilge ve erdemli kişilerden oluşan bir danışman grubu gerekir. Bunu şöyle dile getirir:

Duymuş olmalısın devlet yöneticilerinin geleneği şöyledir: Savaşçıları sol yanlarında bulundurlar. Çünkü onların cesur yürekleri bu taraftadır. Defterdarlarını ve bürokratlarını sağ yanlarında tutarlar. Çünkü yazma ve hesaplama elle yapılır. Sufileri ise tam karşılıklarına oturturlar. Onların rolü ise ruha ayna olmaktır (Mathnawı, I/3150-3156, 2004: 246).

Görüldüğü üzere, ayna metaforu ile Mevlânâ, devlet yöneticileri için icraatlarının doğruluk veya yanlışlığını çekinmeden ifade edebilecek, makam ve mevki hırsı olmayan bilge kişilerden oluşan bir danışmanlar grubu oluşturma gerekliliğini belirtmektedir.

Mevlânâ yöneticiler için danışmanın, uzmanlardan görüş ve yardım almanın gerekliliğini değişik vesilelerle ve sıklıkla vurgular. Bu konuyu çarpıcı bir benzetmeyle açıklar:

Danışılarak yapılan işte, yanılmak, eğri bir iş görmek daha az olur (Mathnawı, VI/2612, 2004:1538).

Danışan akıllar, lambalara benzer; yirmi lamba elbette bir lambadan daha fazla aydınlık verir. Olabilir ya, belki de aralarında gökyüzünün ışığından uyanmış bir lamba vardır (Mathnawı, VI/2613-2614, 2004: 1538).

İnsan, akarsu bile olsa, onu bağlarlar; zamanının en akıllısı bile olsa aldatır da gülerler ona. Aklı, bir dostun aklına dost et de, ‘iyiler danışarak yaparlar’ ayetini oku, ona göre iş yap (Mesnevi: V/166, 2015 :617).

İki akılla pek çok belâlardan kurtulursun; ayağını göklerin yücüne basarsın (Mesnevi, IV/1260, 2015: 520).

Yukarıdaki ifadelerde Mevlânâ, hem bireysel kararlarda hem toplumu ilgilendiren kararlarda danışma mekanizmasını işletme gereğini güçlü bir şekilde vurgulamaktadır.

İyi devlet adamının en önemli özelliklerinden biri danışmaya önem verme olarak kabul edilirse, bunun kadar önemli diğer bir nitelik çevresinde danıştığında kendisini iyi bilgilendirecek ve yönlendirecek alanında uzman, liyakatli ve erdemli kadrolar bulundurmasıdır. Bu nedenle Mevlânâ iktidar sahiplerini, yardımcılarını ve bakanlarını ehil kişiler arasından seçmeleri konusunda şöyle uyarır:

Ne mutlu o devlet başkanına ki, Âsaf gibi bir bakanı vardır. Devlet Başkanı Süleyman, veziri de Âsaf oldu mu artık adı ‘Nur üstüne nur’. amber üstüne amber olur.

Firavun gibi padişahla Haman gibi vezir bir araya gelince ikisinin de hüsrandan kaçıışı olmaz (Mesnevi, IV/12548-1249, 2015: 519).

Âsaf, Süleyman peygamber için Yemen (Sebe) kraliçesi Belkis’in tahtını getiren vezirdir. Yine Mesnevi’de Mevlânâ bu olayı şöyle anlatır:

Bir cin dedi ki: Ustalığım la sen buradan ayrılmadan ben, tahtını getireceğim. Âsaf da “Allah’ın İsm-i âzamı - en büyük ismi- vasıtasıyla ben, bir anda bu tahtı buraya yanına getireceğim” dedi.

Cin, sihirde üstattı ama o taht, Âsaf’ın manevî nefesiyle geldi. Belkis’in tahtı derhal Süleyman’ın huzurunda belir di... fakat Âsaf sayesinde; cinlerin hilesiyle değil!

Süleyman, bu ve bunun gibi yüzlerce iyiliği için Allah’a hamd olsun dedi (Mathnawı, IV/905 vd., 2004: 892).

Devlet ve hükümet başkanlarının ehil olmayan yanlış kişileri yardımcı seçmesinin sonucunu ise, şöyle açıklar:

Devlet başkanı cana benzer, bakan da akla... fesatçı akıl, ruhu kötülöklere götürür (Mathnawı, IV/1256, 2004: 913).

Bu konuyu açmak için Mevlânâ kendisine danışan Firavun’un aklını çelerek, felaketine yol açan veziri Hâmân örneğini verir:

Firavun, Musa’nın sözlerini işittikçe kaç defa yumuşadı, söz dinler hale geldi.

Musa’nın sözleri, öyle sözlerdi ki o eşsiz sözlerin güzelliğini duysa, taştan süt akardı.

Fakat huyu kinden ibaret olan bakanı Hâmân’a danışınca, Hâmân, ona “Şimdiye kadar kraldın... Şimdi aldanıp, bir yırtık elbise giyenin kulu mu olacaksın?” derdi.

Bu söz, Firavun’un camdan evine çarpan mancınıktan atılan taş gibi geliyordu

Musa'nın tatlı sözlerle yüz günde yaptığını, Hâmân bir anda yıkıyordu! (Mathnawı, IV/ 1240-146, 2004: 913).

Mesnevi'de söz konusu hikâyenin ileriki bölümlerinde Mevlânâ Firavun'un danıştığı Hâmân'ın kendisine söylediklerini uzun uzun aktarır. Hikâyenin sonunu şöyle bağlar:

Kısacası Hâmân, o kötü sözlerle bu şekilde Firavun' u yoldan çıkardı!

Hâmân, ansızın boğazını kesmeden önce mutluluk lokması Firavun'un ağızına kadar gelmişti.

O, Firavun'un talihini yele verdi. Hiçbir kralın böyle bir bakanı olmasın! (Mesnevi, IV/2765-2767, 2015: 569).

4. BÜROKRATLAR İÇİN DANIŞMANIN ÖNEMİ

Bir mektubunda, siyasetçilerin yanısıra **bürokratları da** düzgün ve ehil kişilerle istişare etmeleri konusunda şöyle uyarır:

Eski ve tecrübe görmüş akıl, sana yeni bir baht bağışlar. (Mesnevi, III/147, 2016: 13).

Akıl başka bir akılla birleşip iki akıl haline gelince ışık artar ve yol belirginleşir (Mesnevi, II/26, 2015: 179).

Ancak yanlış kişilerle istişareden kaçınmak gerekir:

Bunlardan ilki akıllı kişilerin aksine egolarının esiri olan kişilerdir:

Nefis de başka bir nefisle neşelenir ve böylece karanlık artıp yol görünmez olur

(Mesnevi, II/27, 2015: 179).

Bir diğeri insanın düşmanı veya kıskanç meslektaşdır.

Bir sivrisinek yarım kanadıyla korkusuzca Nemrud'un kafasını yarıyor.

Düşman sözü dinleyenin hali budur. Hasetçinin dostu olanın cezasını gör.

Düşman sana dostça söylese de, sana yemden söz etse de sen onu tuzak bil (Mesnevi, I/1190-1193, 2015: 75).

Sonuncusu ise başarısız yöneticilerdir. Şöyle der:

Yeni vali, görevinden alınmış eski valiye danışır, onu, yapacağı işlerde öyle bir hale sokar ki, sonunda kendisi gibi onu da görevinden eder (Mektuplar, 1999:32).

5. MEVLÂNÂ'NIN DÜŞÜNÇESİNDE ÖRNEK DEVLET ADAMI VE BÜROKRAT TİPİ

Yukarıda verdiğimiz Gazneli Mahmud'un beylerinden Ayaza 30 beyin maaşı tutarında ödeme yapmasına ilişkin hikâyede, 30 kişinin ayrı ayrı yaptığı görevleri tek başına yaptığını gören beylerin şöyle dediğini söyler:

Beyler, "Bu Allah'ın lütfu bir anlayış ve zekâ işidir, kişisel çaba ve çalışmayla ilgili değildir." dediler. Sultan Mahmud "hayır" dedi: **Bizden gelen zarar kendi eksiklik ve hatamızın, kazanç da kendi çalışmamızın ürünüdür** (Mesnevi, IV/ 385 vd.).

Mevlânâ Gazneli Mahmud örneğinde zeki ve bilgili bir devlet yöneticisi, Ayaz misaliyle de liyakatli, ehil, yetkin ve işinin uzmanı bir kamu görevlisi portresi çizer. Sultan Mahmud onun yürütmenin başında görmek istediği zeki, adil, çevresinin etkisinde kalmayan, bağımsız karar verebilen, liyakate dayalı adil bir ücret politikası uygulayan yüksek karakterli devlet adamını, Ayaz ise kamu yönetiminde görev verilmesi gereken bilgili, deneyimli, yetkin, erdemli, inisiyatif alan görevlileri temsil eder. Ayrıca liyakatli görevliler sayesinde devlet işlerinde kısa sürede daha çok ve sağlıklı hizmet üretilebileceğini vurgular. Liyakatin doğuştan gelen bir ayrıcalıklı özellik olarak değil de öğrenme, bilgi ve deneyimin sonucu olduğu, eğitim ve çaba ile kazanılabileceği fikri de günümüzdeki rasyonel kamu yönetimi anlayışı ile uyumludur.

Mevlana'nın Gazneli Mahmud'u örnek devlet adamı görmesinin başlıca sebebinin onun personel politikasının liyakat ilkesine dayanması olduğu görülmektedir. Çünkü Mevlana, bahçıvan gibi gördüğü devlet adamının vatandaşlarını ve kamu görevlilerini tanımasını, bahçıvanın meye verecek fidan ile meyve vermeyecek olanını ayır etmesi gibi görevinin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirir:

Ülkenin devletli ve talihli bahçıvanı olan padişah,

Nasıl olur da bir ağacı diğer bir ağaçtan ayırt edemez.

O acı ve kötü ağaçla, bire yedi yüz veren o ağacı nasıl bilmez?

Yetiştirme hususunda onları nasıl bir tutar?

Çünkü akıbeti gören gözle görür onları.

O anda, görünüşleri aynı olsa da, sonuçta ağaçların

Meyvelerinin ne olduğunu görür (Mesnevi Şerhi, IV/5570-5573, 2013: 132).

SONUÇ

Evrenselliği ve düşüncelerinin süregelen tazeliği ile günümüzde de ilham kaynağı olmayı sürdüren Mevlâna'nın düşüncelerinden kamuda iyi yönetimin gerçekleştirilmesi hususunda istifade edilebilir. İyi yönetimin temelini liyakat sisteminin teşkil ettiği düşünüldüğünde Mevlana'nın bu konudaki düşünce ve önerilerinin değeri çok daha iyi anlaşılacaktır.

Kamu yönetiminde liyakat sisteminin gerçekleştirilememesi tüm çabalara rağmen günümüzde de ülkemiz kamu yönetiminin temel sorunu olmayı sürdürmektedir. Bunun başlıca sebebi, bu sistemin önemini ve gereği gibi uygulanamamasının yol açacağı olumsuz sonuçların yöneticiler ve toplum tarafından yeterince anlaşılammış olmasıdır. Mevlana bu konunun önemini farkına varılmasında müspet bir rol oynayabilir. Zira Mevlânâ bir taraftan kamu yönetiminde liyakatin ve ehliyetin dikkate alınması gerekliliğini etkili benzetme ve ikna edici argümanlarla dile getirir. Diğer taraftan liyakatsızlık ve ehliyetsizliğin toplum için doğuracağı ağır ve zararlı sonuçlar üzerinde durur.

Mevlânâ'ya göre; toplumda adaletin, barışın, güvenin, huzurun ve refahın sağlanması ancak kamu görevlerine yapılacak atamalarda liyakat ve ehliyetin temel alınmasıyla mümkün olabilecektir. Uzmanlık ve deneyime bakılmaksızın işlerin yürütülmeye çalışılması halinde ise, toplumsal düzenin işleyişi zarar görecektir, ülkenin gelişmesi ve ilerlemesi mümkün olmayacaktır.

Mevlana liyakati, bilgi, deneyim ve erdem unsurlarını içeren bir set olarak değerlendirir. Liyakati doğuştan gelen bir ayrıcalıklı özellik olarak değil de öğrenme, bilgi ve deneyimin sonucu olarak görür ve eğitim

ve çaba ile kazanılabileceğini kabul eder. Deneyimli olması koşuluyla gençlerin üst düzey görevlere atanmasını onaylar.

Kötü karakterli, erdemden yoksun kişilerin atandıkları görevleri kişisel çıkarları için ve halkın zararına kullanacaklarını, bunun devlet, toplum ve kendileri için telafisi imkânsız zararlara yol açacağını ifade eder.

Mevlana siyasetçilerin liyakatli ve ehil danışmanlardan yararlanmasının gerekliliğini vurgular. Bunun ülkeyi huzur, adalet ve refaha kavuşturacağını Süleyman Peygamber ve veziri Âsâf örneğiyle açıklar. Özellikle deneyim ve erdemden yoksun danışmanların; devlet adamını telafisi imkânsız sonuçlara yol açan hatalı politika ve icraatlara sürükleyeceğini ve iktidarını kaybetmesine yol açacağını Firavun ve veziri Haman örneği üzerinden açıklar.

Görüldüğü üzere, Mevlana'nın liyakat ve ehliyetle ilişkin görüş ve düşünceleri politika yapıcılar ve karar alıcılar için ilham kaynağı olarak değerlendirilmeyi beklemektedir.

KAYNAKÇA

- AKILLIOĞLU, Tekin, “**Adalet Kavramı ve İnsan Hakları**”, Adalet Kavramı, (Editör: Adnan Güriz), Ankara 1994
- AKTAN, Coşkun Can; Çoban, Hilmi, **Kamu Sektöründe İyi Yönetim İlkesi**, <http://www.canaktan.org/politika/kurum-devyonetimi/aktan-coban.pdf>, erişim: 19.06.2017
- ARIKAN, Zeki, “Busbeck ve Osmanlı İmparatorluğu”, Osmanlı Araştırmaları IV, İstanbul 1984, ss. 197-227
- CAN, Şefik, **Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi**, Ötüken yayınevi, İstanbul 2003.
- CAN, Şefik, **Rubailer, Mevlânâ**, Kırkambar, İstanbul 2008
- ÇAĞBAYIR, Yaşar, **Büyük Türkçe Sözlük**, TİKA yayınları, İstanbul 2016, C.6
- EN-NEDVÎ, Ebu'l Hasan, **Hız. Mevlânâ**, (çev.Yusuf Karaca), İstanbul 2007
- ERGÜL, Ergin, **Hukukçu ve Yöneticiler İçin Mevlânâ Bilgeliği**, TAA Yayınları, Ankara 2015
- GÖLPINARLI, Abdalbâki, **Mevlânâ Celâleddin Mektuplar**, İnkilap, İstanbul 1999
- GÖLPINARLI, Abdalbâki, **Fihî Mâ-Fih**, İnkilap, İstanbul 2009.
- HİLMÎ, Şehbenderzâde Ahmed, AKSUN, Ziya Nur, **İslam Tarihi 2, Türkler ve İslam**, Ötüken yayınları, 4. Basım, İstanbul 2011
- İNANÇER, Ö.Tuğrul, **Dinle Neyden**, Sufi Kitap, İstanbul 2009.
- İZBUDAK, Veled Çelebi, **Mesnevi**, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya 2016
- KARAGÖZ, İsmail Kuranda Zulüm Kavramı, Kar yayınları, Ankara 2015
- KILIÇ, Mahmud Erol, Mesnevi, Aşk-ı Mevlânâ'da Yananlara Konuşur, http://akademik.semazen.net/author_article_print.php?id=990, erişim: 11.10.2011
- KONER, M. Muhlis, **Mesnevi'nin Özü**, Tablet yayınları, Konya 2005.
- KÖSE, Hızır Murat (2009). “Siyaset”. Diyanet İslam Ansiklopedisi. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. 37, 294-299

- MEVLEVÎ, Tahir'ül, **Mesnevi**, Kırkambar Yay., İstanbul 2010.
- MEVLEVÎ, Tahir'ül, **Mesnevi Şerhi**, Şamil yayınları, 2. Baskı, tarihsiz, İstanbul
- MEYEROVITCH, Eva De Vitray; Mortazavi, Djamchid, **Mathnawi, La quête de l'absolu**, édition du Rocher, Paris 2004.
- MUMCU, Ahmet, **Osmanlı Hukukunda zulüm Kavramı**, Phoenix yayınları, 3. Baskı, Ankara 2017
- ÖRS, Derya, Kırlangıç, Hicabi, **Mesnevi-i Ma'nevî** (çev.), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2015
- TDK, **Büyük Sözlük**, <http://www.tdk.gov.tr>, erişim: 19.06, 2017
- TERZİ, Mehmet Akif, **Türk Devlet Geleneğinde Bürokrasi**, İstanbul 2015
- TOP, H. Hüseyin, **Mesnevi-i Mânevî Şerhi**, C. I, Konya 2011, C. IV, Konya 2013
- YAZICI, Gülgün, "Mevlânâ'nın Mesnevi'sinde Ehliyet ve Liyakat Kavramları," **Turkish Studies**, 2009, Volume 4, Issue 7
- YILMAZÖZ, Mehmet, "Türkiye'de Kamu Personel Yönetimi Sorunu", **Maliye Dergisi**, Sayı 157, Temmuz-Aralık 2009, ss.293-303.